

Kirjallisuutta

Näkökulmia kulttuurin- tutkimukseen

TOMMI HOIKKALA (toim.) *Kieli, kertomus, kulttuuri*. Humaniora-sarja. Gaudemus, Helsinki 1987. 184 s.

Helsingin yliopiston sosiologian laitos järjesti syksyllä 1986 luentosarjan »Kieli, kertomus, kulttuuri». Nyt käsillä oleva

Kirjallisuutta

artikkelikokoelma on muokattu tuolloin pidettyjen luentojen pohjalta. Yhteisenä nimittäjänä artikkeleissa on kulttuurintutkimus. Näkökulma aiheeseen vaihtelee kokoelman sisällä suuresti, sillä kirjoittajat edustavat eri tieteenaloja: sosiologiaa, kielitiedettä, kansanrunoustiedettä ja filosofiaa. Alkusanoina kirjan toimittaja Tommi Hoikkala korostaa, että kirjan tarkoituksena on nimenomaan antaa eri alojen tutkijoille ja opiskelijoille viitteitä siitä, miten naapuritieteissä lähestytään yhteistä tutkimuskohdetta, kulttuuria. Kirjalle toivotaan jopa paikkaa yhteiskuntatieteellisten ja humanististen oppiaineiden tutkintovaatimuksista. Tekstiasultaan kirja on selkeä ja siisti. Aivan samaa ei voi sanoa kansista, sillä etukannen ja selkämyksen tekstit on syystä tai toisesta tekstattu käsin.

Kirjan avaa Klaus Mäkelän artikkeli »Rakenne, muuntelu, merkitys ja muutos» (s. 7–25). Kirjoittaja on sosiologi, mutta artikkelissa hän osoittaa perehtyneisyytensä myös uuteen kielentutkimukseen, erityisesti sosiolingvistiikkaan ja kielisosiologiaan. Kirjoitus käsittelee kielen muuntelun sosiaalista ja kulttuurista merkitystä. Mäkelä pohtii, miten kielen käyttö ilmentää sellaisia sosiologisia peruskysymyksiä kuin toimivan subjektin ja kulttuurisesti annetun suhdetta tai yleisemmin toiminnan teorian ja systeemien teorian välistä suhdetta.

Mäkelä käsittelee lyhyesti sosiologian käsitteistön muuttumista viime vuosikymmeninä. Vielä 1950-luvulla hallinnut norminäkökulma on saanut kilpailijakseen tarkastelutavan, jossa kulttuuri nähdään merkitysjärjestelmänä: yhteisen kulttuurin peruspilareita ovat sanktioitujen käyttäytymisnormien ohella kieli ja keskinäinen ymmärrettävyys. Kun kulttuuria tarkastellaan merkitysjärjestelmänä, on otettava huomioon myös kielen muuntelu ja sen sosiaalinen merkitys. Runsain esimerkein Mäkelä kuvaa sosiaalisesti asennoituneita kielitieteen suuntauksia, joissa muuntelu on ensi kertaa otettu keskeiseksi osaksi tutkimusta. Samalla Mäkelä lempeästi arvos-

telee strukturalistista ja generativistista tutkimusperinnettä, joissa vaihtelua ei vielä katsottu merkitseväksi ja systemaattiseksi kielen (tai osin yleisemmin kulttuurin) ominaispiirteeksi. Vaikka Mäkelän päähuomio on kielenvalintaa ja -vaihtoa käsittelevissä tutkimuksissa, hän painottaa, että mikä hyvänsä kielellinen muuntelu (myös yhden kielen sisällä tapahtuva) saattaa kehittyä sosiaalisesti merkitseväksi. Tämä toki onkin yksi sosiolingvistiikan perusajatuksista.

Mäkelän artikkeli on yllättävä sekä myönteisesti että hiukan kielteisesti. Myönteistä on kirjoituksen monitieteinen ote: Mäkelä operoi luontevasti kahden rinnakkaistieteen käsitteistöillä, mikä epäilemättä suuresti hyödyttää häntä tutkijana. Tämän kirjan henkeen artikkeli ei kuitenkaan oikein sovi: Mäkelän kirjoitusta lukeva kielentutkija ei saa odottamaansa, kirjan alkusanojen lupamaa naapuritieteen näkökulmaa, vaan kohtaa itselleen tuiki tutut sosiolingvistiikan peruslauseet. Tämä ansiokkaan asiapitoinen joskin vähän jäsenmätön artikkeli sopsi paremmin johonkin sosiologian julkaisuun.

Pentti Leinin artikkeli »Kieli ja maailman hahmottaminen» (s. 26–51) käsittelee kielen ja ajattelun suhdetta: kuinka ankarasti kieli kykenee määräämään sen, miten me tulkitsemme ympäröivää maailmaa. Hahmottuuko maailma erilaiseksi sen mukaan, minkä kielen olemme sattuneet oppimaan?

Aluksi Leino kiinnittää huomiota kielellisen viestinnän mutkikkouteen. Puhuja on samalla kertaa paitsi viestin lähettäjä myös sen lähde; kuulija taas on sekä viestin vastaanottaja että sen kohde. Puhuja lähettää viestinsä kielellisten merkkien kimppuna, jonka kuulija ottaa vastaan ja pyrkii sen jälkeen kimppua tulkitsemalla saamaan selville sen ajatuksen, jonka puhuja on halunnut välittää. Leino korostaa pragmaattisen tutkimusotteen tärkeyttä viestinnän tutkimuksessa: abstraktin kielisysteemin analyysi luo perustan tutkimukselle, mutta välttämättä on otettava huomioon myös

Kirjallisuutta

puhujien yksilöllisyys ja puhetilanteen luonne. Kielen psykologinen ja sosiaalinen ulottuvuus kohtaavat pragmaattisessa tutkimuksessa, joka on juuri se lingvistiikan alue, jolla kielen tutkimus parhaiten voinee hyödyntää rinnakkaisteiden saavutuksia.

Tarkastellessaan kielen ja ajattelun suhdetta Leino esittelee ja arvioi asiasta esitettyjä näkemyksiä. Monet katsovat, että kieli heijastaa suoraan ympäröivää maailmaa: eri kielten puhujat hahmottavat maailman samanlaisena ja ainoastaan nimittävät asioita erilaisilla kielellisillä ilmauksilla. Toinen ääri näkemys on Sapirin–Whorfin suhteellisuushypoteesi, jonka mukaan oppimamme kieli määrää sen, millaisilla käsitteillä ajatlemme ja millaiseksi hahmotamme maailman: lapselle maailma on jatkumo, osiin jakamaton, mutta kielen oppimisaan ihminen alkaa pilkkoa jatkumoa osiin sen mukaan, miten hänen omaksumansa kieli sattuu asioita ja olioita nimeämään. Perusteellisesti ja johdonmukaisesti Leino tarkastelee suhteellisuushypoteesin eri implikaatioita sekä erityisesti sitä tietoa, jota monet lingvistis-psykologiset testit ovat asiasta antaneet. Leino päätyy perustellusti puoltamaan hypoteesin lievempää tulkintaa. Ihminen ei liene suorastaan kielensä vanki: tuskin kieli sentään kykenee määräämään, mitä me voimme ajatella. Sen sijaan kieli kyllä ohjailee meitä vaikuttamalla siihen, miten meillä on tapana ajatella ja jäsentää maailmaa.

Leinon artikkeli on kerrassaan erinomainen katsaus kielen tutkijoita ja monia lähialojakin puhuttavaan aiheeseen. Kirjoitus on selkeä ja esimerkillisen hyvin jäsenneily. Kokoelman oppikirjafunktion artikkeli sopii mainiosti.

Myös Auli Hakulisen artikkeli »Mies, nainen ja kieli» (s. 52–70) valaisee kulttuurintutkimusta kielen näkökulmasta. Tarkastelun kohteena on sukupuolten kielellinen ero, mutta samalla Hakulinen paneutuu yleisemminkin kielisysteemin ja puheikäytännön, koodin ja diskurssin, suhteisiin.

Artikkeli esittelee joukon seksiolektiin yhdistettyjä stereotyyppioita: nimenomaan naisten kielenkäytön piirteinä mainitaan usein muiden muassa varauksen sekä emotionaalisten, kohteliain ja hyperkorrektien ilmausten käyttö ja ylipäättäänkin miehiä epävarmempi ja »huomaavaisempi» puheikäyttäytyminen. Empiirisiin havaintoihin nojaten Hakulinen kritisoi noita stereotyyppioita. Hän ei katso niiden ainakaan suoraan indikoivan sukupuolten eroja. Samalla Hakulinen arvostelee labovilaisen sociolinguistiikan rigoristista ja yleistävää lähestymistapaa. Naisten kielestä tehdyt havainnot kertovat itse asiassa vain sen, miten naiset ovat puhuneet haastattelutilanteessa tutkimusaineiston kerääjälle. Näitä tietoja ei pitäisi yleistää naisten koko kielenkäytön kuvaksi.

Hakulinen korostaa erikseen kuulijan sukupuolen vaikutusta puhujan ilmausvalintoihin. Keskustelututkimuksessa kuulijan sukupuoli otetaankin huomioon erillisenä muuttujana. Keskustelututkimuksen metodien havainnollistamiseksi Hakulinen esittää katkelman aktuaalisesta keskustelusta ja mainitsee muutamia tärkeimpiä muuttujia, joihin tutkija kiinnittää huomiota selvittäessään keskustelun pelisääntöjä miehillä ja naisilla. Tutkijaa kiinnostavat esimerkiksi teeman valinta ja hyväksyminen, palautteet, päällekkäispuhunta, vuorojen pituus sekä kannanottojen suoruusaste. Hakulinen myös kommentoi sitä, millaista tietoa noita seikkoja seuraamalla voidaan saada ja on jo saatu. Jälleen hän päätyy toteamaan, että empiirinen tieto ei tue stereotyyppisiä käsityksiä miesten ja naisten puheikäyttäytymisen eroista.

Kaikkiaan Hakulinen on taipuvainen näkemään miesten ja naisten pohjimmaksi kielellisen eron siinä, että diskurssimuodot itsessään ovat monessa tapauksessa eriytyneet sukupuolen mukaan: vaikuttavimmat ja huomattavimmat kielimuodot, kuten kirjakieli, ovat miesten rakentamia ja enimmältään miesten käytössä, kun taas naisille kuu-

Kirjallisuutta

Folkloristista kulttuurintutkimusta esittelee Anna-Leena Siikala artikkelissa »Kertomus, kerronta, kulttuuri» (s. 98–117). Kirjoitus käsittelee erilaisia kertomuslajeja ja niiden kulttuurista merkitystä.

Pohjimmitaan kertomus on kansainvälinen ja hyvin erilaisillekin kulttuureille yhteinen diskurssin muoto. Tekojen ja tapahtumien sekä niihin liittyvien selitysten asettuminen kertomuksen muotoon noudattaa kuitenkin kulttuureittain vakiintuneita malleja. Peruslaatuinen universaalius tekee esimerkiksi kertomusten kääntämisen kielestä toiseen suhteellisen helppoksi, mutta kertomuksen tulkinta vaatii usein perehtymistä kertomuksen synnyttäneen kulttuurin maailmankuvaan: tuossa kulttuurissa vallitseviin käsityksiin ajasta ja paikasta sekä syy- ja seuraussuhteista. Kertomuksen tulkinta – kuten ympäröivän maailman jäsentäminen yleensäkin – on nimittäin sidoksissa ns. odotuksen struktuureihin, jotka taas ovat osin kulttuurisidonnaisia. Nämä struktuurit sisältävät tietoa siitä, miten asiat maailmassa tyypillisesti ovat sekä mitkä asiat tavallisesti ovat yhteydessä toisiinsa ja millä tavoin.

Siikala tarkastelee erikseen toisaalta kertojan, toisaalta kuulijan kertomustulkintoja ja esittää useita esimerkkejä eksoottisten kulttuurien kertomuksista, joiden sisältö ei mutkattomasti avaudu ulkopuoliselle. Siikala esittelee myös folkloren eri lajien keskinäistä suhdetta, mitä seuraa katsaus eri kertomuslajeihin. Siikala huomauttaa, että perinteinen eurooppalainen myytti – satu – tarinajako ei aina sovellu eksoottisten kulttuurien kertomusperinteen jaottelijaksi.

Kirjoituksettomissa kulttuureissa kertomuksilla on tärkeä funktio peruslaatuisten tiedon siirtämisessä sukupolvelta toiselle. Länsimaisessa kulttuurissa kertomusperinne sen sijaan on kuihtumassa. Suullisen perinteen valtalajeja ovat nyt vitsit ja kaskut, ja kertojan asema on jäänyt taka-alalle.

Siikalan runsaasti perustietoa antava artikkeli täyttää hyvin paikkansa tällai-

nessa kulttuurintutkimuksen opaskirjassa.

Edelliseen artikkeliin liittyy kiinteästi Satu Apon kirjoitus »Suullisten kertomusten kulttuuriset merkitykset: esimerkkejä suomalais-karjalaisesta kansanperinteestä» (s. 118–133). Apo tarkastelee Suomen esiteollisen kansankulttuurin, erityisesti 1800-luvun agraariyhenteisön, suullisia kertomuksia ja niiden kulttuurisia merkityksiä.

Apo erottaa kansankertomuksissa neljä perusteemaa: herraviha, naapurikateus, naiskaunaisuus ja ryssäviha. Kaksi ensimmäistä ovat suoraa heijastumaa ajan sosiaalisesta tilanteesta. Sääty-yhteiskunnan ankarat rajat ja kyläyhteisön ahtaat sisäiset normit tuottivat alimman luokan keskuudessa aggressiofantasioita, joissa nokkela torppari saa talonisännän tai »herran» vaikuttamaan naurettavalta. Apo korostaa, että nämä kertomukset eivät sisällä emansipatorista sävyä: kun köyhä talonpoika nousee ansioillaan kuninkaaksi, hän muuttuu heti »tavalliseksi» hallitsijaksi eikä auta säätyään ylös ahdingosta. Naiskaunaisuus ilmenee ensinnäkin kertomuksina, joissa naisten heikkous esitetään syyksi erilaisiin onnettomuksiin: viljassa on nykyisin enää yksi tähkä ja lehmällä vain neljä utareta, koska naiset nurisivat työn paljoudesta entisenä runsauden aikana. Toiseksi Apo kiinnittää huomiota siihen, että käyttäytymisohjeita (esim. avioukkolisuudesta) jaetaan lähes yksinomaan naisille. Naiskaunaisten aineiden runsautta Apo selittää sillä, että kertojat ovat aina olleet pääasiassa miehiä. Tämä sopii hyvin yhteen Hakulisen edellä esittämien näkökohtien kanssa. Neljäs suomalais-karjalaisen perinteen perusteema ryssäviha tulee esiin lukuisissa sota- ja vainolaiskertomuksissa. Apo painottaa, että esiteollisen ajan »suuri kertomus» oli kuitenkin kristinuskko, jonka peruspiirteet, kuten elämää ohjaavat normit ja erilaiset ihmeet, muokattiin kertomuksissa helpommin omaksuttavaan muotoon sijoittamalla ne tuttuun talonpoikaisympäristöön.

Kirjallisuutta

Apo tarkastelee myös eri tutkimusaloilla esitettyjä näkemyksiä siitä, mikä suulisten kertomusten funktio on ollut ja kulttuureittain edelleen on. Esimerkiksi Bronislaw Malinowskin myyttiteoria käy selittämään useita Apon esiin nostamia suomalaisten kansankertomusten piirteitä. Perustana tässä on myyttien, kertomusten, käyttö perustelemaan yhteisössä vallitsevia valtasuhteita ja käytänteitä. Myös toinen monien antropologien suosima tulkinta, jossa kertomukset nähdään sosiaalisina varaventeleinä, sopii hyvin suomalaisiin kaunakertomuksiin.

Apon artikkeli on oivaltava ja tasapainoinen. Siikalan ja Apon kirjoitukset ovat kuitenkin aiheeltaan hiukan liian lähellä toisiaan, vaikka Siikala tarkasteleekin teemaa hyvin yleiseltä kannalta.

Katarina Eskola käsittelee kirjoituksessaan »Nykysuomalaisten suuret kertomukset» (s. 134–154) samaa aihepiiriä kuin Nuolijärvi edellä: 1960- ja 1970-luvun suuren maaltamuuton kulttuurisia vaikutuksia. Eskolan huomion kohteena on rakennemuutoksen vaikutus suomalaisten kaunokirjallisiin mieltymyksiin.

Eskola referoi muutamia suomalaisten kirjallista makua luodanneita tutkimuksia ja päätyy toteamaan, että ainakin niiden valossa suomalainen kulttuuri kuvastaa edelleen »valistuksen ja edistyksen» henkeä huolimatta yhteiskuntarakenteen modernistumisesta. Kulttuurimme on vieläkin myös hyvin kansallista: vaikka julkaistavista kirjoista selvä enemmistö on jo jonkin aikaa ollut ulkomaisia, ovat suomalaisten lukemat kirjat ja erityisesti mielikirjat usein kotimaisia.

Suomalaisten »suuri kertomus» sisältää viljalti edistyskulttuurin tunnusmerkkejä. Kaikki sosiaaliryhmät suosivat Väinö Linnan teoksia samoin kuin muuta kotimaista kirjallisuutta, jossa hallitsevia piirteitä ovat kansalaissovun rakentuminen eri väestöryhmien kesken vanhassa maaseutuyhteisössä sekä perheen ja suvun yhteyden säilyminen murrosaikana samoin kuin työhulluuteen huipentuva eteenpäin pyrkiminen. Näitä ihannekuvia rikkova kirjailija, esimerkiksi Hannu Salama, tor-

jutaan yksimielisesti.

Ensimmäisiä oireita siirtymisestä postmoderniin kulttuuriin Eskola näkee kaupunkilaisnuorissa: heidän lukemansa kirjat ovat useimmiten ulkomaisia ja mieltymykset hajautuvat niin laajalle, että kaikille yhteisiä lukukokemuksia ei paljon ole. Asetelma on siis tyystin toinen kuin edistyskulttuurin arvot omaksuneella suomalaisten enemmistöllä: useimmat ovat lukeneet Linnan teoksia ja hyväksyneet ne ja niiden kuvaaman maailman suomalaisten »suureksi kertomukseksi». Kiintoisana paralleelina kaupunkinuorten lukutottumuksille Eskola mainitsee suhtautumisen »Tunte mattoman sotilaan» uuteen elokuvaversioon: sen vertailukohta katsojilla oli elokuvan vanha versio eikä todellinen historiallinen tapahtuma, jatkosota. Uusi versio ei etenkään nuorille enää ollut suuri selityskertomus, mikä 1950-luvun versio oli ollut.

Eskolan artikkeli hahmottaa kiintoisesti suomalaisen kulttuurin nykävaihetta. Lukija vakuuttuu, että kulttuuriarvoiltaan yhteiskuntamme ei ole vielä ainakaan postmoderni, tuskin laajasti katsoen edes moderni. Pientä moitteen sijaa on Eskolan muukalaisessa tavassa kirjoittaa isolla alkukirjaimella *Suuri muutto*; Nuolijärvelle kelpasi pieni alkukirjain, jota ortografian säännötkin vaativat. Ilmauksessa *Suuri Kertomus* Eskola varustaa tarpeettomasti molemmat sanat isolla alkukirjaimella toisin kuin Apo artikkelissaan. Toimitustyön yhteydessä kirjoitusasut olisi voinut yhtenäistää.

Hannu Siveniuksen kirjoitus »Myyttinen narraatio ja narratiivisuuden myytti» (s. 155–173) käsittelee Claude Lévi-Straussin myyttianalysia. Tuo yli 800 myytin erittelyyn pohjautuva analyysi on julkaistu laajana »Mythologiques»-teosarjana vuosina 1964–1971. Sivenius on ansiokkaasti koonnut yhteen pääkohtia tästä tutkimuksesta, jossa Lévi-Strauss tarkastelee eri myyttien semanttisia, loogisia ja lingvistisiäkin yhteyksiä.

Kirjallisuutta

Lévi-Straussin myyttiajattelun perustana on, että nykyinen ja primitiivinen tieteellinen ajattelu ovat kaksi erilaista tieteellisen ajattelun tasoa, kaksi strategista tasoa, joiden ei pidä katsoa edustavan eri vaiheita ajattelun kehityksessä. Kaikkien myyttien perusteena Lévi-Strauss pitää luonnon ja kulttuurin vastakohtaa, joka muodollisesti rakentuu luonnollisen jatkuvuuden ja kulttuurisen epäjatkuvuuden vastakkaisuudeksi. Myytin tehtävänä on tasoittaa tuota peruslaatuista vastakohtaa. Strukturaalinen antropologia on saanut melkoisesti vaikutteita strukturalistisesta kielitieteestä, mikä näkyy myös Lévi-Straussin ajatusrakennelmissa esimerkiksi niiltä osin, kuin ne suhteuttavat synkronisen myytin analyysin diakronisiin prosesseihin, historiaan. Kiintoisaa on, että vastaavaan tapaan kuin William Labov kielitieteessä tulkitsee Lévi-Strauss synkronian ja diakronian erilaisiksi näkökulmiksi samaan ilmiöön. Vaikka Lévi-Straussia on arvosteltu juuri diakronian, yhteiskunnallisten muutosten, huomiotta jättämisestä analyysissään, hän korostaa, että tosiasiaassa myytti »assimiloi keston itseensä ja mahdollistaa diakronisen lukemisen synkronisesti» (s. 167). Strukturalistisin käsittein Lévi-Strauss jäsentää myös tutkimiansa myyttien ja länsimaisen nykykulttuurin eroa: myytin paradigmaattis-metaforiset operointikeinot eivät ole yhteneväisiä länsimaisen kulttuurin syntagmaattisen, ketjuuntuneen, luonteen kanssa.

Lévi-Strauss on toki merkittävä antropologi, mutta tiivistelmä vain yhden tutkijan argumenteista ei ole oikein kotoaan tässä kirjassa. Siveniuksen kirjoitus jää hiukan irralliseksi. Parissa kohdassa Lévi-Strauss lisäksi saa osin aiheetontakin tunnustusta. Esimerkiksi puhuessaan kielellisten merkkien muodon mielivaltaisuudesta (s. 161) Sivenius antaa ymmärtää, että nimenomaan Lévi-Strauss keksi merkkien olevan mielivaltaisia vain a priori, ei a posteriori. Näin Sivenius synnyttää vaikutelman, että lingvistit, mukaan lukien ajatuksen varhainen

kehittelijä Ferdinand de Saussure, olisivat olleet toista mieltä.

Jälkisanoina on kirjan toimittajan Tommi Hoikkalan kirjoitus »Puhuja, tilanne, konteksti» (s. 174–183), jossa Hoikkala artikkeleiden pohjalta puntaroi kirjan arvoa. Hän päätyy toteamaan kirjasta olevan hyötyä ainakin hänen omalle tieteenalalleen (kulttuuri)sosiologialle: nimenomaan kielentutkimuksen systemaattiset ja osin formaalitkin metodit voisivat opettaa paljon sosiologeille. Tutkijan intuition tilalle Hoikkala haluaisi sosiologiassakin nostaa lingvisteille ominaisen aineistokeskeisen metodin. Hoikkalan kunnioitus kielitieteen metodeja kohtaan nostanee niidenkin lingvistien itsetuntoa, joiden ammattilypeydelle Roger Lassin teos »On Explaining Language Change» antoi kolauksen sulkiesaan kielitieteen kokonaan tieteen kentän ulkopuolelle.

Hoikkalan kirjoitus on jäntevä katseus kirjan artikkeleissa esiin tulleisiin seikkoihin, jotka yhdistävät eri tieteenalojen kulttuurintutkimusta. Näiden yhteisten tutkimusaiheiden parissa tehtävää työtä ja siihen liittyvää yhteistä metodista asennetta Hoikkala kutsuu diskurssi-analyysiksi »sanan empiiriseen tutkimukseen ankkuroituvassa merkityksessä» (s. 182–183). Tällaiseen diskurssintutkimukseen osallistuvat siis paitsi lingvistit myös esimerkiksi sosiologit ja folkloristit. Hoikkala ei arvioi teoksen sopivuutta oppikirjaksi, mutta kokonaisuutena kirja täyttää tämän tavoitteen nähdäkseni sangen hyvin.

Kirjaan on jäänyt jonkin verran painovirheitä, mutta sinänsä artikkeleiden kieliasu on varsin hyvä. Moitittavinta on erityislainojen runsaus muutamissa artikkeleissa. Jotkin näistä lainasanoista ovat tieteenalakohtaisia erikoistermejä, ja ehkäpä kirjoittaja on pitänyt niitä jollain tapaa täsmällisempinä kuin kotoperäisiä vastineita. Monissa tapauksissa vierassanojen käytön syynä tuntuu kyllä olevan pelkkä hienostelu. Kun kirjan lukijoiksi toivotaan eri tieteenalojen tutkijoita ja opiskelijoita, olisi vierasasuisten

Kirjallisuutta

termien käyttöä pitänyt karsia. Pulmia aiheuttavat myös termit, joille on vakiintunut eri merkitys eri aloilla. Niinpä esimerkiksi Eskola voi tahattomasti synnyttää lingvistilukijassa jopa koomisia mielikuvia puhuessaan »agraariyhteiskunnan luokkaristiriitojen liudentumisesta» (s. 145).

KARI NAHKOLA